

Kasulaps koolis. Kooliprobleemide põhjused ja kuidas oma last aidata.

Artikli autor: Inna Klaos – kolme lapse ema, lapsendaja, PRIDE koolitaja ja mentor.

Iga vanem, olgu ta bioloogiline või kasuvanem, soovib oma lapsele head ning annab endast parima, et temast saaks tark, heatahtlik täiskasvanu, kes on leidnud oma koha elus. "Oma koha" leidmine tähendab võimet keskkonnas adapteeruda, mis omakorda tähendab hariduse ja ameti omandamist, inimestega läbikäimist ning suhete loomist.

Õppimine on üks lapse põhitegevusi kogu tema teadvustatud lapsepõlve jooksul. Loodus on lapsele kaasa andnud uudishimu ja uurimis- ning avastamishuvi. Juba kooli astudes on nad täidetud entusiasmi ning uhkusega, kuid mõne aja möödudes võib olukord paljude jaoks muutuda. Süstemaatiline õppimine nõuab head enesekontrolli, püsivat töövõimet, keskendatust ja tähelepanu ehk kõike seda, mida kutsutakse "psühholoogiliseks küpsuseks". Organiseerimisvõime mõjutab õppimisedukust rohkem kui intellektuaalne andekus!

Just tundlikud ja taiplikud lapsed võivad olla kannatamatud ja vähem keskendumisvõimelised. Samas on nad suutelised märkama, et nende õppetulemused on võrreldes teistega madalamad, kuid keegi ju ei taha teha seda, mis eriti välja ei tule. Samuti mõjutab laste emotsionaalne seisund otseselt nende intellektuaalset talitlust. Mõnedel juhtudel tekib õpiedutus eluliste raskuste ning emotsionaalse seisundi, mitte madala võimekuse tõttu. Kõike ülaltoodut võib pidada paikapidavaks nende laste suhtes, kes kasvasid tavalise perekonnas. Nende laste probleemid, kelle lapsepõlv oli õnnetu, mitmekordistuvad juba kooli alguses.

Kasulapsel on reeglina seljataga pere ja kooliõpingutega seotud tugevalt negatiivne kogemus. Kool on idee järgi loodud just selleks, et omandada seal vajalikud teadmised ja oskused nii hariduslikus kui ka sotsiaalses kontekstis. Sel põhjusel, et teadmiste omandamine ning õppemeetodid on standardiseeritud, ei suuda eriliste vajadustega lapsed vajalikult kiiresti kohaneda kooli reeglitega ja kogeavad sügavaid probleeme õpingutes ja ka koolielus. Tihti osutub hariduslik teekonna algus tõsiseks väljakutseks nii vanematele kui kasulapsele endale.

Õppimise kolm aspekti

Pedagoogilises praktikas tuuakse välja kolm haru, mille hindamisel võib teha järeltõlgituse lapse õppeedukuse kohta:

- sotsiaalsed suhted
- andekus ja võimed
- oskused ja harjumused.

Sotsiaalsed suhted

Lapse jaoks on kõikide tegevuste aluseks teiste inimestega suhtlemine. Laps vajab hinnangut, abi ning emotsionaalset tuge täiskasvanute ja eakaaslaste poolt, olenemata sellest, millega ta tegeleb. Läbi selle toimub lapse õppimine ja areng. Pere kaotamine, vanemliku armastuse ja hoolitsuse puudumine, tingimuste puudumine normaalse arengu jaoks, karm kohtlemine ning vägivald on

peamised laste disproportsionaalse arengu põhjused, mitte ei ole seotud halva pärilikkusega ega orgaanilise häiretega.

Egotsentrilise mõtlemisviisi tõttu tajuvad lapsed negatiivseid kogemusi kui karistust. Lapsed, kes on läbi elanud vanematest lahutamist, tajuvad ennast hüljatuna ning halvemas mõttes teistest erinevatena, sest teistega nii ei juhtunud, aga „mind jäeti maha”, „minult on ära võetud vanema hoolitsus”. Madal enesehinnang, süütunne, hingevalu ja sellest tulenev agressiivsus - kõik need on laste ja ka noorukite tundeelule ning käitumisele omased, kui nad on raskes elulises olukorras. Need lapsed on väga tundlikud kriitika ja ebaõigluse suhtes, kergesti haavatavad ja konfliktised, mõnikord umbusklikud.

Selline õppimise protsess, mis on ehitatud tulemuste hindamisele ning vältimatu tulemuslikkuse võrdlemisele teistega on laste jaoks stressirohke, sest iga väikenegi ebaedu kinnitab nende juba olemasolevat maailmavaadet - „olen teistest kehvem, olen kõlbmatu”. Sellised lapsed vajavad palju rohkem kannatlikkust enda suhtes, tuge ja erilist tähelepanu pedagoogide poolt kui need lapsed, kes on algselt üles kasvanud stabiilses perekondlikus olukorras, ümbritsetud hoolitsuse ja kaitstud vanemliku armastusega. Lapse ebaedu mitte ainult ei langeta tema arvamust enda kohta, vaid tekitab ka emotsionaalset pinget kasuvanematega, mis võib viia koguni omavaheliste suhete hävimiseni.

Andekus ja võimed

Hästi kulgenud kiindumuse kujunemine varases lapseas on otseselt seotud vaimse arenguga. Hüljatud lapsed on emotsionaalselt pärsitud, nende intellektuaalne ja tunnetuslik aktiivsus on langenud. Kogu nende sisemine energia kulub ärevusega võitlemisele ning emotsionaalse soojuse otsinguile, elades tingimustes, kus on selle äge puudujääk. Peale selle on esimestel eluaastatel lapse jaoks just täiskasvanutega suhtlemine üks olulisemaid arengu ja kõne kujundajaid. Adekvaatse, arengut soodustava keskkonna puudumine, kesine tervise eest hoolitsemine ning täiskasvanutega suhtlemise vaegus, võib viia riskiperes lapse vaimse arengu peetuseni.

Lapsed, kes kasvavad vanemliku armastuseta, ei jõua eakaaslastele järele nii füüsilises kui psüühilises arengus, vaatamata sellele, et neil puuduvad orgaanilised häired. Samal ajal lapsed, kes on sündinud vaimset arengut mõjutavate orgaaniliste häiretega, kuid kasvavad armastust täis peredes, kohanevad sotsiaalselt kiiremini ning neil on võimalus kompenseerida oma probleeme arendades täiendavaid oskusi. Teisiti öeldes on iga lapse arengut liikuma panev või tagasi hoidev jõud peidetud vanemate armastuses ja elutingimustes, mitte kaasasündinud võimetes. Võimed tähendavad potentsiaali, mille avamine oleneb tingimustest, kus elatakse.

Andekuse olemasolu ei kindlusta selle realiseerumist. Väga paljud kasuvanemad teavad, et nende lapsed on andekad: joonistavad hästi, on hea kuulmise ning häälega, on võimekad humanitaarteadustes või matemaatikas. Seejuures üle poolte õpivad oma võimetest kehvemini, jätavad koolid pooleli ning ei soovi arendada oma annet ega hinda selle väärtuslikkust.

Iha saavutuste järgi, nõudlikkuse määr, probleemilahendusoskus, korrapärane pingutamine - need omadused soodustavad loomuliku andekuse arengut. Nende omadustega rakendamine nõuab omaltpoolt energia ja tahtejõu olemasolu.

Me juba rääkisime sellest, et traumaatilise kaotusekogemuse ning hüljatuse tagajärjena kisub lapse ettekujutus endast muutuma selle poole, et ta oleks justkui halb ning mittevajalik selles ilmas. Kusjuures vanematest lahtutamine või nende surm põhjustab lapses tugevat hüljatuse tunnet ning nende hoiakute muutmine nõuab erilist tööd. Individuaalsed erinevused, kasuperega läheduse tase, hingeline toetus (kirik) ning professionaalse abi (psühhoteraapia) olemasolu mõjutab traumeeritud lapse eluvõime taastumist.

Kasuvanemate jaoks üheks raskemaks ülesandeks osutub tihti eelkõige tahte arendamine lastel. Objektivsest vaatepunktist ongi see just keerulisemaid kohti laste kasvatamise protsessis - pärast usalduse ja läheduse kujunemist suhetes. Iga inimese jaoks on tema edu mõõdikuteks tema oluluskoordinaadid - perekond, sõbrad, keskkond. Vanemate saavutused osutuvad sageli lastele lähtepunktiks. Kasuvanematelt saadud teadmine lapse edukatest/andekatest bioloogilistest sugulastest ning kasuvanemate enda saavutused ning positiivne eeskuju võivad aidata lapsel edukalt adapteeruda ja areneda. Võib järeldada, et mitte andekuse puudumine või mahajäämus, vaid psühholoogilised probleemid ja emotsionaalse trauma tagajärjed, piiravad kasulapse loomingulise potentsiaali avanemist.

Oskused ja harjumused

Madal üldine haritus, psüühilise arengu peetus, emotsionaalse heaolu puudumine, aktiivsus- ja tähelepanuhäire kui närvisüsteemi tasakaalustamatuse tagajärg - selle pagasiga tulevad kooli lapsed, kellel on riskiperega või turvakoduga seotud kogemus. Harjumus istuda rahulikult, keskendumine info saamisel, kuulamine ja vaatlemine, oskus järgida juhiseid ning tegutseda reeglite raamistikus, oma tegevuste planeerimise võime ja nende tulemuste korrigeerimine - see kõik kuulub "õppimise võimete ja oskuste" mõiste alla, koos lisaks samaaegselt väljaarenevate teiste õppedistsipliinidega (kirjutamine, lugemine, arvutamine jne).

Püsimumus ning tähelepanematus osutuvad selliste laste jaoks esimesteks komistuskivideks. Vanemapoolne süstemaatiline ning õige hoolitsemine vajaduste rahuldamise nimel on aluseks imiku ja väikelapse närvisüsteemi ning erutus- ja pidurdusprotsesside tasakaalule. Kusjuures emotsionaalne tegur lapse hoolitsuses mängib samuti suurt rolli kesknärvisüsteemi väljakujunemisel.

Teine probleem - enesekontrolli puudujääk ja nõrk enesejuhtimine. Lapsed, kes said vähe hoolitsust, ei oska enda eest hoolt kanda. Iseseisvatena võib neid näha äärmiselt harva. Lapsed õpivad tabama oma vajadusi ning nende rahuldamise viise tänu algselt heale hoolele, täiskasvanute tagasisidele. Nii jätavad lapsed meelde, mida peab tegema selleks, et rahuldada oma vajadusi. Arenevad välja eneseteenindamise oskused, mis hiljem ka kinnistuvad jällegi tänu täiskasvanute tagasisidele. Seega esineb riskiperest lastel, kus nende vajadustega ei arvestatud, raskusi enese teenindamisega. Nad ei ole suutelised organiseerima ennast ega oma tegevusi ning neil on raske kohaneda koolikorra ja reeglitega.

Ühised tegevused vanematega: lugemine, joonistamine, konstrueerimine jne arendavad tähelepanu, mälu ning mõtlemist. See ehitab omakorda põhja õigele suhete kujunemisele nagu õpetaja-õpilane lasteaias ja ka edasises koolielus. Sisemise seisukoha puudumine noorel raskendab tema teadvustatud osavõttu õppeprotsessist või viib koguni protsessist väljalangemiseni.

Kooli algusest peale takistab uue info omandamist teadmiste ja oskuste piiratus, laps jääb teistest maha ja seetõttu hakkab vältima ebaõnnestumisi ehk õppimist iseenesest. Negatiivne õpimotivatsioon on veel üks faktor kasulaste hariduslike probleemide hulgas. Tõenäoliselt pole laps suuteline iseseisvalt hakkama saama kogu selle raskuste jadaga ning kasuvanemategi abi võib teinekord jääda väheseks.

Soovitused

Mida siiski peaksid tegema vanemad ja millist abi saavad osutada spetsialistid?

Esiteks on vaja säilitada positiivset professionaalset suhet ühiste eesmärkide nimel - koos saame aidata kasulapsel kohaneda koolieluga edukalt.

Mida saavad teha spetsialistid (psühholoogid, eripedagoogid, psühhiaatrid, neuroloogid, logopeedid, lasteaia- ja kooliõpetajad, lastekaitse ja KOV töötajad jne)?

- Selgitada välja lapse elulugu, tunda tema probleemide allikaid.
- Uurida lapse emotsionaalsete probleemide taset.
- Viia läbi rehabilitatsioonilist tööd (psühhoteraapia ja käitumise korrigeerimine).
- Korraldada meditsiinilist diagnostikat ja ravi (lapse neuroloogi/psühhiaatri abi).
- Välja selgitada lapse arengutase (eripedagoog).
- Anda lastevanematele soovitusi koduste tegevuste ja ajaveetmise kohta.
- Jälgida regulaarselt lapse arengut ning tutvustada tulemusi ning peegeldusi arengulisest dünaamikast ka lastevanematele.
- Osutada abi lastevanemale (psühholoogiline, konsulteeriv, MTÜ Oma Pere).

Mida saavad teha vanemad?

Peale arengut soodustavate tingimuste loomise on tähtis ka järgmine:

- Jätke meelde, et "afekt pidurdab efekti" - riskiperest pärit laste mahajäämus on seotud eelkõige armastuse puudumisega, mis on omakorda esile kutsunud ärevuse, mis blokeerib loomulikku uudishimu. Ainult peale stabiilset lähedussuhet ja emotsionaalse turvalisuse tekkimist, hakkab lapsel edenema pidevalt kasvav arenguline protsess.
- Jätta ära teistega võrdlemine. Iga laps on unikaalne, tal hulk positiivseid ja ka negatiivseid eripäraseid. Ainult emotsionaalne tugi ning väikeste sammudega ühelt edult liikumine teise edu juurde, aitab üle saada ebakindlusest ning hirmust ebaõnnestumiste ees.
- Kannatlikkus. Pole võimalik saada kõike ja kohe. Kiiresti ei tähenda alati hästi. Ükski aednik ei tule selle peale, et avada kinnine lilleõis selleks, et saaks imetleda selle ilu. Kui lapse ja vanemate vahel on tekkinud kiindumus, siis lapse arengut hakkab juhtima loomulik himu teadmiste järgi ning individuaalsed erisused, mida tuleb kannatlikult suunata.
- Mõistlik koormus. Õppekoormus peab olema talutav nii närvisüsteemile kui intellektuaalsele potentsiaalile. Pidage nõu spetsialistidega (pedagoog, psühholoog), koostage oma lapsele individuaalne paindlik õppetöö süsteem. Ööni välja kodutöödega tegelemine ei saa olla produktiivne.

- Positiivse otsimine. Ei ole soovi teha seda, millega eriti hakkama ei saa. Õpetage oma lapsi nägema ka väiksemaid edusamme. Edu - võimsaim motiiv õppimises.
- Kiita pingutusi, mitte tulemust. Igas ettevõtmises on raskuste ületamiseks vaja pingutada järjepidevalt ja korrapäraselt. Õpetada see põhitõde lapsele on arvatavasti üks tähtsamaid ülesandeid. Kasulaste kogemus, mis on seotud lahkuminemisega vanematest, tõmbab alla lapse usu endasse, kuid just usk enesesse määrab sihikindlust ja visadust.
- Usk lapsesse. Vanemate usk oma lastesse on nende elujõu allikaks ning see moodustab kaks kolmandikku laste tulevases edust.
- Suhelda teiste kasuvanematega, vahetada kogemusi ja vajadusel otsida spetsialistide abi. Abi otsimine ei ole häbiasi, vaid tõend kasuvanema armastuse kohta oma lapse vastu.

Kasutatud allikad

[Adopted Children's Experiences of School.](#)

[Let's learn together.](#)

Капилина М., Дорохова Е.Т. Переладова А. «Трудности в образовании у приемных детей».

Lev Vögotski. „Pedagoogiline psühholoogia“.

Людмила Петрановская. "Сбой связи. Травмы привязанности. Причины. Выходы".